

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИЙ ПРОСТІР: ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ, СТРУКТУРА

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У статті розглядається поняття «інформаційно-комунікаційний простір», аналізуються його сутність і структура, а також пропонується його авторське визначення. Зіставляються різні підходи до розгляду понять «інформаційний простір», «комунікаційний простір».

Ключові слова: *інформаційно-комунікаційний простір, інформаційний простір, комунікаційний простір, простір, інформація.*

Abstract

In the article the notion “information-communicative space” is considered, its entity and structure are analyzed and its authorial definition is also suggested. Different approaches to the consideration of the notions “information space”, “communicative space” are confronted.

Keywords: *information-communicative space, information space, communicative space, information, space.*

Створення єдиного інформаційно-комунікаційного простору України як частини світового інформаційного простору є нині особливо необхідним. Адже це забезпечить повноправну участь України у процесах інформаційної й економічної інтеграції регіонів, країн і народів. Інформаційно-комунікаційні процеси сприяють включенню українського суспільства в середовище світової політики, де домінують стандарти розвитку задають країни з потужними демократичними традиціями [1, с.127].

Таким чином, актуальним є дослідження інформаційно-комунікаційного простору сучасного суспільства як нового децентрованого комунікативного середовища, яке не залежить від ідеології, релігії, культури, національності й обумовлює реальну поведінку людини. Таке інформаційне середовище з'являється як нова форма культури, у якій комунікація стає своєрідним способом існування людей. Термін «інформаційний простір» був запозичений соціально-гуманітарними науками з фізики, де означав можливість співіснування різних явищ і факторів. У рамках кібернетичного підходу інформаційним простором називається сукупність джерел інформації, баз даних, технологій і мереж, які об'єднують їх. У філософсько-методологічному вимірі під інформаційним простором розуміється середовище поширення інформації в соціумі, що перебуває під впливом культурних, економічних, політичних, технологічних та інших факторів [2, с. 5]. Д. Белл розглядає інформаційний простір як сукупність знань, що мають цінність у вигляді економічного ресурсу, який сприяє розвитку тих чи інших громадського життя. Специфіка інформації, з такої точки зору, полягає в здатності слугувати товаром, брати участь в економічних маніпуляціях і бути запорукою економічної стабільності. Дослідники відзначають, що поняття «інформаційний простір» поєднує два терміни: «простір» та «інформація». Простір можна охарактеризувати такими властивостями, як структурність, довжина, співіснування й взаємодія елементів у всіх матеріальних системах. На думку М. Каткової, інформаційний простір – це історично сформована, забезпечена правовими гарантіями й засобами зв'язку, з найбільшою доступністю для споживача форма скоординованих і структурованих, територіально близьких і віддалених інформаційних ресурсів, котрі акумулюють результати комунікаційної діяльності людей [3].

Інформаційний простір, постійно розширюючись і відіграючи дедалі важливішу роль у житті людей, формує новий життєвий простір у вигляді цілісного поля, усередині якого індивіди взаємодіють між собою. Специфіка його полягає в розірваності двох рівнів буття: реального й віртуального, що зумовлює нові норми й ситуації існування. Набуваючи глобального характеру, інформаційні технології сприяють розширенню комунікацій і формуванню єдиного комунікативного простору, у рамках якого формуються свої особливі закони та норми поведінки й світосприйняття [4].

Існує кілька підходів до розгляду інформаційного суспільства. У рамках геополітичного підходу, інформаційний простір розуміється як якась віртуальна територія, на якій взаємодіють різні політичні

суб'єкти, що керуються необхідністю контролювати власний інформаційний сегмент, ефективно протистояти конкурентам і розширювати сферу свого впливу.

Прихильники ноосферного підходу висувують інші принципи інформаційної взаємодії: відкрите співробітництво й інформаційна рівність, засновані на першості духовних цінностей, моральних норм і законів. При цьому моделі інформаційного простору в рамках обох підходів багато в чому збігаються. Існує загальне розуміння проблеми масового інформаційного впливу на свідомість і поведінку людей. Активно досліджуються деструктивні наслідки маніпулювання суспільною думкою за допомогою інформаційних методів і каналів впливу.

У рамках семантичного підходу інформаційний простір моделюється як гіпертекстова структура, що включає різноманітні та взаємозалежні образи, знаки, концепти, тексти й документи, з якими відбуваються процеси кодування, передання, зберігання й інтерпретації інформації.

Специфікою соціокультурного підходу до інформаційного простору є виявлення взаємозв'язку засобів масової інформації з трансляцією культурних моделей, що задають соціальну ідентичність індивідів. Взаємодія й навіть протидія наявних в інформаційному просторі моделей самоідентифікації веде до різкого збільшення обсягів інформації, яка переробляється. Це позначається на психологічному стані індивідів і може викликати навіть відторгнення стосовно джерел інформації. Процеси глобалізації та інформатизації, що тісно пов'язані й протікають паралельно, натрапляють на вороже ставлення представників державної еліти. Адаптація людини, занурена у світ інформаційних потоків, вивільняється з пут громадянства, національної приналежності й інших факторів самоідентифікації. На цьому етапі функціонування суспільства досягається відносна незалежність бажань індивіда (зрозуміло, прихильного до нових модифікованих цінностей) від попередньої культурної традиції [2, с. 11-12].

Інформаційно-комунікативний підхід подає інформаційний політичний простір як систему різноманітних інформаційних потоків, які організуються та транслиуються через відповідні інформаційні канали різними суб'єктами. У рамках цього підходу аналізуються системні характеристики інформаційного політичного простору, методи та технології політичної комунікації. Згідно з соціально-інформаціологічною парадигмою інформаційний простір виступає як соціально-психологічний простір і складається зі специфічних інформаційних полів, що корелюють із трьома іншими просторами: соціальним, психологічним і семантичним. Центральним об'єктом дослідження є людина, її свідомість і психіка. Слід зазначити, що цей підхід намагається інтегрувати багато теоретичних висновків інших дослідницьких напрямків.

Що стосується інформаційного простору політики, то серед його характеристик виділяються:

- швидкість, щільність і відкритість інформаційних обмінів у політичному просторі;
- зворотний зв'язок, недостатність якого деструктивно позначається на розвитку демократії;
- сегментація та стратифікація інформаційного простору;
- інформаційна нерівність та ієрархія.

Інформаційний простір політики сьогодні дедалі більше набуває якості трансграничності. Держави, приватні структури стають складовими частинами єдиної глобальної інформаційної мережі. Також відбувається віртуалізація інформаційного простору, з'являються можливості штучного моделювання політичних подій і формування віртуальних образів світу. Тому поява нових характеристик і можливостей інформаційного простору політики ставить перед експертами та політиками завдання законодавчого обмеження можливих деструктивних політичних наслідків [5, с.15].

Процес трансформації суспільно-політичної системи, викликаний впливом інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), необхідно поділити на декілька складових:

- 1) зміна системи державного управління, форми організації органів виконавчої влади;
- 2) трансформація інститутів представницької демократії, владних механізмів суспільного контролю, форм політичної участі громадян;
- 3) зміна соціально-політичних характеристик суспільства, яке набуває вигляду інформаційного.

Ці процеси в нашій країні, що мають відмінні від Заходу кінцеві цілі, мають і різні перспективи. У найближчому майбутньому, на наш погляд, реальне тільки формування електронного уряду. Електронна демократія й інформаційне суспільство можуть виникнути тільки у віддаленій перспективі [6, с. 13].

В Україні поки що рівень розвитку інформаційно-комунікаційної інфраструктури й промислового виробництва інформаційних засобів, продуктів і послуг недостатньо високий. А в державі відсутні засоби для їхньої модернізації й розширення. Ринкові реформи в економіці країни просуваються повільно, тоді як український ринок інформаційних і телекомунікаційних засобів, технологій,

продуктів і послуг розвивається досить динамічно. ЗМІ монополізовані, системи формування суспільної свідомості слабо підконтрольні суспільству. Створення різних систем зв'язку (канали передання інформації, комплекси комутації, засоби зв'язку тощо) та індустрії надання інформаційних послуг має випереджальний характер, що можна порівняти з темпами в розвинених країнах. Здебільшого зберігається високий науковий, освітній і культурний потенціал, створений у СРСР. Інтелектуальна робоча сила, яка ще здатна ставити й вирішувати складні науково-технічні проблеми, порівняно дешева, а її рушійною силою переважно є ентузіазм.

Інфокомунікаційні технології – це потужний інструмент надзвичайно масштабних суспільних перетворень, що вносять радикальні й принципові зміни в найрізноманітніші сфери сучасного суспільства, у діяльність демократичних інститутів або демократично обраних лідерів. Однак ці технології поки не реалізували повністю можливості свого соціального впливу і не виявили всі свої ймовірні форми й особливості. Тому, зважаючи на високі темпи розвитку інфокомунікаційних технологій і масштабність суспільних змін, що відбуваються в результаті цього, слід приділити пильну увагу неоднозначному характеру політичних наслідків розвитку ІКТ. Також залишається багато в чому незрозумілим характер змін у сфері соціальних зв'язків індивіда [11, с. 3].

Викладене дозволяє зробити висновок про те, що в сучасному суспільстві структуру інформаційного простору утворюють технології й засоби комунікації, які дозволяють встановити контакт між різними сторонами діалогу поза залежністю від просторово-тимчасових координат їхнього функціонування.

Комунікаційна система містить у собі структуровану сукупність комунікаторів, реципієнтів, значенневих повідомлень, комунікаційних каналів і засобів комунікації. Взаємодії комунікаційних систем різного рівня, а також їхніх елементів і комунікативних структур, генерованих у ході міфотворчих процесів, утворюють комунікаційний простір.

На підставі вищесказаного під терміном «інформаційно-комунікаційний простір» пропонуємо розуміти форму існування інформаційних систем, яка забезпечує й стимулює оперативні інформаційні взаємодії виробників інформації та її споживачів, трансляцію знань, накопичених в інформаційних ресурсах, і їхнє збереження в сформованій інформаційній інфраструктурі, сукупність комунікаторів, реципієнтів, значенневих повідомлень, комунікаційних каналів і засобів комунікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Соловьев А. И. Политический дискурс медиакратий: проблемы информационной эпохи / А.И. Соловьев // Политические исследования. – 2004. – No 2.
2. Ненашев А. И. Информационное пространство современного общества: коммуникационный аспект: автореф. дис. на соискание научной степени канд. фил. наук: спец. 09.00.11 «социальная философия по философским наукам» / А. И. Ненашев. – Саратов, 2008.
3. Каткова М. В. Понятие «информационное пространство» в современной социальной философии / М. В. Каткова // Известия Саратовского университета. Сер. Философия. Психология. Педагогика. – Вып.2. – 2008. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.sgu.ru/files/nodes/32527/2008-2-6.pdf>
4. Манакова И. Ю. Человек в постиндустриальном мире: автореф. дис. канд. фил. наук: специальность 09.00.11 – социальная философия / И. Ю. Манакова. – Воронеж, 2008.
5. Базаев Р. В. Государство в информационном политическом пространстве России: автореферат дис. канд. полит. наук: специальность: 23.00.01 – теория политики, история и методология политической науки / Р. В. Базаев. – Саратов, 2008.
6. Додин И. С. Информационно-коммуникационные технологии в системе государственного управления регионом: автореф. дис. канд. полит. наук: спец. 23.00.02. политические институты, этнополитическая конфликтология, национальные и политические процессы и технологии (по политическим наукам) / И. С. Додин. – Саратов, 2007.

Фаєр Дмитро Романович – пошукач кафедри політичних наук Вінницького національного технічного університету, Вінниця, e-mail: dfayer96@gmail.com

Науковий керівник – **Корнієнко Валерій Олександрович** – д-р політичних наук, професор,

завідувач кафедри соціально-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Dmytro Fayer – search engine Department of Political Science, National Technical University, Vinnitsa, e-mail: dfayer96@gmail.com

Supervisor: **Valeri Kornienko** – Dr. of Political Sciences, Professor, Head of the Department of Social and Political Sciences, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.